

KTETICI

1. Uvod

Za potrebe osnovnoga modula u sklopu projekta *Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik* izrađena je baza etnika i ktetika dostupna na stranicama Instituta za hrvatski jezik *Hrvatski u školi* u rubrici *Etnici i ktetici* (hrvatski.hr/etnici-i-ktetici). Bazu je izradio Domagoj Vidović. Obrada se ktetika u mnogim elementima (uspostava i naglašavanje, normativne i uporabne napomene) oslanja na tu bazu, odnosno podatke preuzima izravno iz nje. U prvoj projektnoj fazi ktetici se u pravilu iscrpnije obrađuju samo u osnovnome modulu, odnosno u modulu za odrasle izvorne govornike hrvatskoga jezika. U modulu za učenike nižih razreda osnovne škole navode se samo ktetici koji označuju i školski predmet (*engleski, francuski, hrvatski, njemački, talijanski*). U prvoj se fazi u *Mrežniku* ne obrađuju toponimi ni etnici. Iz baze etnika i ktetika u *Mrežnik* se preuzimaju ktetici (naglašeni kako je označeno u bazi) te napomene, vidi 1. sliku i 1. primjer.

Banja Luka, Banjolučanin, Banjolučanka, banjolučki

Bānjā Lūka, G Bānjē Lūkē, D Bānjōj Lūci, A Bānjū Lūku, L u Bānjōj Lūci / ū Bānjōj Lūci, I Bānjōm Lūkōm

Banjolučanin, GA Banjolučanina, DL Banjolučaninu, V Banjolučanine, I Banjolučaninom; *mn.* NV Banjolučani, G Banjolučānā, DLI Banjolučanima, A Banjolučane

Banjolučanka, G Banjolučānkē, DL Banjolučānki, A Banjolučanku, V Banjolučānko, I Banjolučānkōm; *mn.* NAV Banjolučānke, G Banjolučānkā/Banjolučānki, DLI Banjolučānkama

banjōlūčkī

Napomena: Ime je Banja Luka službeno te se od njega tvore etnici Banjolučanin i Banjolučanka te ktetik banjolučki (npr. Banjolučka biskupija). Etnici Banjalučanin i Banjalučanka te ktetik banjalučki (npr. banjalučki čevapi) tvore se od također potvrđenoga, ali neslužbenoga imenskog lika Banjaluka.

1. slika: Obrada imena *Banja Luka*, *Banjolučanin*, *Banjolučanka* te ktetika *banjolučki* u bazi etnika i ktetika

1. primjer: Obrada ktetika *banjolučki* u *Mrežniku*

banjōlūčkī prid. (banjōlūčkōg(a); ž. banjōlūčkā, s. banjōlūčkō)

Banjolučki je koji se odnosi na Banja Luku i Banjolučane.

Dokaze o postojanju naselja u banjolučkoj kotlini poslije doseljavanja Hrvata, pored gradine u Kastelu, nalazimo tek u 13. stoljeću.

Posjetit ćemo banjolučku katedralu sv. Bonaventure i kapelicu bl. Ivana Merza.

Što je banjolučko? banka, biskup, čevap, katedrala, kotlina, mljekara, muftija

Koordinacija: Banjolučka i Mostarsko-duvanjska biskupija, banjolučki i mostarski (elektroprivreda, gradski vodovod, korpus JNA), banjolučki i sarajevski (burza, mediji)

U imenima: Banjolučka biskupija, Banjolučka burza, Banjolučka pivovara

o Ime je *Banja Luka* službeno te se od njega tvore etnici *Banjolučanin* i *Banjolučanka* te ktetik *banjolučki* (npr. *Banjolučka biskupija*). Etnici *BanjaLučanin* i *BanjaLučanka* te ktetik *banjalučki* (npr. *banjalučki čevapi*) tvore se od također potvrđenoga, ali neslužbenoga imenskog lika *BanjaLuka*.

TVORBA: banj-o-luk-ski

Baza etnika i ktetika: <http://hrvatski.hr/etnici-i-ktetici/>

Svaki od ktetika iz baze etnika i ktetika ima u *Mrežniku* svoj rječnički članak. Iznimka su ktetici izvedeni od različitih, ali istoizraznih osnova, a koji imaju isti naglasak i iste oblike. Takvi se ktetici obrađuju u istome rječničkom članku, npr. pridjev *galicijski* ima dva značenja: 1. 'Galicijski je koji se odnosi na Galiciju, pokrajinu koja je dijelom Poljske i Ukrajine, i Galicijce.', 2. 'Galicijski je koji se odnosi na Galiciju, pokrajinu koja je dijelom Španjolske, i Galicijce.', vidi 2. primjer.

2. primjer: Obrada ktetika *galicijski*

gàlicijški prid. (G *gàlicijškōg(a)*; ž. *gàlicijškā*, s. *gàlicijškō*)

1. Galicijski je koji se odnosi na Galiciju, pokrajinu koja je dijelom Poljske i Ukrajine, i Galicijce.

Na galicijskom bojištu Rusi su uglavnom dominirali nad austrougarskom vojskom.

Pognute glave i tužan vraćao se Loborec Štef natrag od magazina, svjestan već da će sada morati otputovati u galicijsko blato s poderanim starim cipelama i da će od prve kiše dalje imati mokre noge.

Što je galicijsko? blato, bojište, garnizon, imigrant, konj, plemstvo, podrijetlo, provincija, ratište, vojna fronta

2. Galicijski je koji se odnosi na Galiciju, pokrajinu koja je dijelom Španjolske, i Galicijce.

Španjolska je vlada izašla s prijedlogom da katalonski, galicijski i baskijski jezik postanu službenim jezicima Europske unije.

Zbog zagađenja, koje je prouzročilo golemu ekološku katastrofu, bez posla je ostalo nekoliko tisuća galicijskih ribara.

Što je galicijsko? folklor, jezik, kraljica, luka, nacionalist, obala, restoran, ribar, skupština

Koordinacija: galicijski i baskijski (jezik), galicijski i katalonski (jezik)

TVORBA: galicij-ski

Baza etnika i ktetika: <http://hrvatski.hr/etnici-i-ktetici/>

U istome se rječničkom članku obrađuju i ktetik i odnosni pridjev općega značenja ako su im isti oblici, naglasna paradigma i tvorbeni raščlamba, npr. pridjev *dvorski* ima dva značenja: 1. 'Dvorski je koji se odnosi na dvor.', 2. 'Dvorski je koji se odnosi na Dvor i Dvorane.', vidi 3. primjer.

3. primjer: Obrada ktetika *dvorski*

dvòrski prid. (G *dvòrskōg(a)*; ž. *dvòrskā*, s. *dvòrskō*)

1. Dvorski je koji se odnosi na dvor.

Genij velikog skladatelja ispred je vremena, što je uz njegov neobuzdani temperament izvor stalnih sukoba s mecenama, dvorskim i crkvenim moćnicima.

Kakvo je to vrijeme u kojemu čak i dvorskim ludama dvorski ljudi preotimaju posao?

Što je dvorsko? arhitekt, budala, dama, intriga, kancelar, kancelarija, kapelica, luda, paž, pjesnik, savjetnik, slikar, spletkar, spletkar, straža, svita, zabava, život; dvorska kamarila *po v.*

Koordinacija: dvorski i crkveni (diplomacija, moćnici, skladatelj, služba), dvorski i državni (arhiv, kancelar, kancelarija)

2. Dvorski je koji se odnosi na Dvor i Dvorane.

Godine 1556. dvorsko područje zauzimaju Turci i drže ga do 1718. godine.

Ta se grana obitelji prozvala Zrinjskima radi bitne utvrde Zrin, koju su dobili u zamjenu za pradjedovsku Ostrovcu i koja se nalazi na području Dvorske općine.

Što je dvorsko? drvna industrija, knjižnica i čitaonica, područje

TVORBA: dvor-ski

◦ Mjesni su etnici *Dvorljanin* i *Dvorljanka*. Naselje se od 1921. do 1995. službeno najčešće nazivalo *Dvor na Uni*.

Baza etnika i ktetika: <http://hrvatski.hr/etnici-i-ktetici/>

Kolokacijska baza hrvatskoga jezika:

http://ihjj.hr/kolokacije/search/?q=dvorski&search_type=basic

2. Rječnički članak ktetika

2.1. Natuknica i gramatički blok

Kao i ostali pridjevi, ktetik u natuknici u jednini je muškoga roda. Naglašen je prema podacima iz baze etnika i ktetika. Za njim slijedi podatak o vrsti riječi te, u gramatičkome bloku, naglašeni oblik natuknice u ženskome i srednjemu rodu jednine te genitivu jednine muškoga roda, odnosno uobičajeni gramatički blok odnosnih pridjeva, npr.:

bòkēljski prid. (G bòkēljskōg(a); ž. bòkēljskā, s. bòkēljskō)

splītski prid. (G splītskōg(a); ž. splītskā, s. splītskō)

2.2. Definicija značenja

Definicija značenja za sve je ktetike tipska:

x (ktetik) je koji se odnosi na *x* (ojkonim ili horonim) i *x* (etnik muškoga roda u množini)

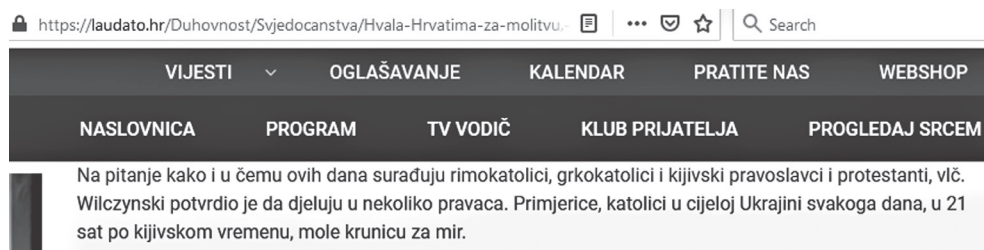
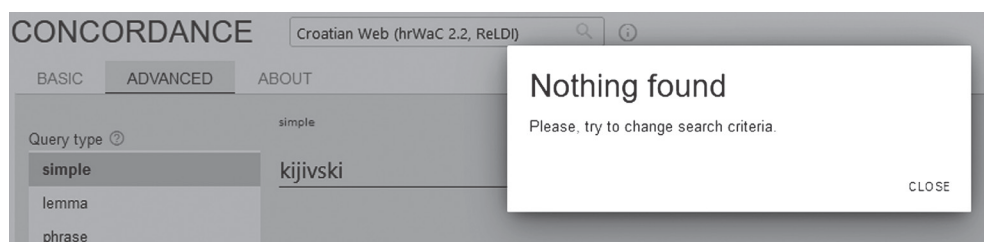
Primjerice, definicija je ktetika *rovinjski* 'Rovinjski je koji se odnosi na Rovinj i Rovinjane.', a definicija ktetika *finski* 'Finski je koji se odnosi na Finsku i Fince.'. Većina obrađenih ktetika ima samo jedno značenje.

Za ktetike koji su u imeničkoj funkciji nazivi službenoga i/ili povijesnoga jezika dodano je i to značenje, razgraničeno od prvoga, osnovnoga značenja. Za takvu se definiciju navodi i odrednica *ling.* te gramatička ograda (*u imeničkoj funkciji; u jednini*), a definicija je tipska za sve službene jezike, npr. 'Finski je službeni jezik u

Finskoj i narodni jezik Finaca.’, ‘Grčki je službeni jezik u Grčkoj i na grčkome dijelu Cipra te narodni jezik Grka.’. Za povijesni jezik definicija glasi ‘Grčki je jezik iz doba antičke Grčke.’

2.3. Primjeri

Za sve se obrađene ktetike donose i primjeri, najčešće dva primjera, odnosno dvije rečenice u kojima je potvrđen ktetik, a takvi se primjeri, kad god je to moguće, crpe iz korpusa. Ako to nije moguće, odnosno ako ktetik u *hrWaC*-u ili *Hrvatskoj jezičnoj riznici* nije potvrđen, primjeri se pronalaze na internetu (vidi 2. sliku). Nastoji se da primjer sadržava tipičnu kolokaciju, da je ilustrativan i da nije predug.

2. slika: Ktetik *kijivski* u pretraživanju *hrWaC*-a (bez odziva, gore) te interneta (dolje)

2.4. Kolokacije

Ktetici imaju iste kolokacijske rubrike kao i ostali odnosni pridjevi: *Što je x?* i *Koordinacija*:. S obzirom na to da su ktetici često dijelom imena, česta je i rubrika *U imenima*:. Uz ktetike u imeničkoj funkciji, koji najčešće označuju jezik, pojavljuje se i imeničko kolokacijsko pitanje *Što se s x može?* uz očekivane odgovore *govoriti ga*, *razumjeti ga*, *služiti se njime*, *studirati ga* i sl. te rubrika *Koordinacija*:. u kojoj se daje podatak o tome u koje i kakve odnose ulazi naziv jezika s drugim nazivima jezika.

Uz pitanje *Što je x?* (npr. *Što je azijsko?*) navode se abecednim redom najčešće potvrde iz skica riječi zabilježene u rubrici *tko-što*. Potvrde se u pravilu navode samo u jednini. Katkad je ktetik dio frazema ili višerječnoga naziva, ali u pravilu nije njegova nosiva sastavnica. Takav se frazem ne navodi u kolokacijskome bloku, a višerječni se naziv u njemu navodi, ali se obrađuje kao podnatuknica pod nosivom riječi, najčešće imenicom. Predviđeno je da će u rječniku postavljenomu na mrežu

biti moguće pretraživanje po višerječnim jedinicama (svezama u podnatuknicama i frazemima), pa će se jednostavno moći pronaći višerječne jedinice koje se navode kao podnatuknice (*američki san*, *bosanski lonac*, *francuski poljubac*) ili frazemi u kojima se ktetici pojavljuju (*zaštićen kao lički medvjed*). Višerječni nazivi koji se obrađuju kao podnatuknice pod nosivom riječi (imenicom) navode se u rječničkome članku ktetika pod kolokacijskim pitanjem *Što je x?*, ali se odvajaju od ostalih abecedno navedenih riječi s kojima ktetik stupa u kolokacijski odnos točkom sa zarezom te se potpuno ispisuju, npr. *francuska salata*, *francuski krumpir*, *francuski poljubac* ili *američki san*, vidi 4. primjer.

4. primjer: Sveza *američki san* u kolokacijskoj rubrici *Što je američko?* uz ktetik *američki* i podnatuknica *američki san* uz 3. značenje natuknice *san*

amèrički prid. (G amèričkōg(a); ž. amèričkā, s. amèričkō)

Američki je koji se odnosi na Ameriku i Amerikance.

Što je američko? administracija, agencija, banka, diplomacija, dolar, država, film, glumac, glumica, gospodarstvo, kompanija, kongres, ministarstvo, nogomet, predsjednik, sveučilište, tržište, tvrtka, veleposlanik, vlada, vojnik, znanstvenik; američki san

săn im. m. (G snă, DL snŭ, A săn, I snŏm; mn.N snŏvi/snŏ, G snŏvā/sănā, DLI snŏvima/snŏima, A snŏve/snŏ)

3. San je ono o čemu se mašta, neostvarena želja.

- **američki san**

Američki san ideal je po kojemu svaki Amerikanac ima jednake mogućnosti dosezanja najviših ciljeva.

Automobil tvrtke Cadillac već je desetljećima simbol američkog sna, luksuza i inspirativnih ljudi iz svijeta filma, glazbe i umjetnosti.

Nezaposlenost je ozbiljno uzdrmla srednju klasu uz koju se desetljećima vezala cijela paradigma američkog sna, ali ekonomija bi barem ponegdje mogla biti odgurnuta u kut na račun kulturološke debate o konzervativnim vrijednostima Amerikanaca.

Ako su takvi nazivi neprozirni, odnosno ako se pretpostavi da korisniku nije jasno o čemu je riječ, označuju se stručnom odrednicom *zool.* (zoologija), *bot.* (botanika), *geol.* (geologija) itd. Tako je *lička pramenka*, naziv za izvornu hrvatsku pasminu ovaca, naveden pod natuknicom *lički* i od ostalih kolokacija odvojen točkom sa zarezom te označen odrednicom *zool.*, a pod ktetikom *brački* naveden je i geološki naziv *bračka bunja* te označen odrednicom *geol.*

U rubrici *Koordinacija*: ne navode se samo najčešće uočene koordinacije povezane veznikom *i* ili veznikom *ili*, nego se u zagradi i navode tipični primjeri, odnosno najpotvrđenije imenice, npr. *afrički i azijski (slon)*; *afrički ili azijski (slon)*. Koordinacije s veznikom *te* rijetko se pojavljuju u korpusu. U primjerima u kojima su u koordinaciji uočeni kakvi razgovorni oblici ili imenice koje pripadaju mjesnomu govoru uz takve se oblike i imenice navode i stilske odrednice *razg.* (razgovorno) ili *pokr.* (pokrajinski) (primjerice, *viški potešot pokr.*). Katkad je ktetik ujedno i dio ojkonima ili horonima, pa

se u koordinaciji navode koordinirana imena (npr. *Kupreško i Duvanjsko polje*, *Kupreško i Glamočko polje*, *Kupreško i Livanjsko polje*), a također su u rubrici *Koordinacija*: svoje mjesto pronašli i ktetici kao dijelovi imena biskupija, nadbiskupija, dekanata i sl., npr. *Dubrovačka i Kotorska biskupija*. Ktetici u koordinaciji navode se u muškome rodu u jednini, a u zagradi se abecedno nižu primjeri. Ako su primjeri samo u ženskome ili srednjemu rodu, tada su i ktetici u koordiniranome odnosu u ženskome ili srednjemu rodu. Ako su primjeri navedeni u dvama ili svim trima rodovima, ktetici u koordinaciji navode se u muškome rodu. U koordinaciji se na prvome mjestu zapisuje ktetik koji se u tome rječničkom članku obrađuje.

U rubrici *U imenima*: donose se potvrđena službena imena koja uključuju ktetik. Skraćena imena ili opisni nazivi škola, sveučilišta, banaka, pošta, zdravstvenih ustanova koja također sadržavaju ktetik ne navode se u toj rubrici, nego u rubrici *Što je x?*. Tako, primjerice, izraz *zagrebačko sveučilište* nije u rječničkome članku ktetika *zagrebački* naveden u rubrici *U imenima*: jer je službeno ime *Sveučilište u Zagrebu*, nego pod kolokacijskim pitanjem *Što je zagrebačko?*

U rubrici *U imenima*: navode se i naslovi filmova, knjiga, kazališnih predstava koji u svojem imenu sadržavaju ktetik, a uz takve naslove u zagradi je katkad navedeno pojašnjenje, kao u primjeru *Splitski evanđelistar* (latinski kodeks), *Splitsko ljeto* (manifestacija), *Ta divna splitska noć* (pjesma, film).

U rubrici *U imenima*: često su navedena i povijesna imena država ili republika koja sadržavaju u svojem imenu ktetik te su označena odrednicom *pov.*, kao u slučaju ktetika *arapski*, koji je dio povijesnoga imena *Ujedinjena Arapska Republika* označena odrednicom *pov.* Novo ime *Ujedinjeni Arapski Emirati* zapisano je bez odrednice.

2.4.1. Kolokacije i izvanjezična stvarnost

Pri obradi ktetika posebnu smo pozornost pridavali odabiru kolokacija. U mnogim zemljama vodili su se ili se još vode ratni sukobi, pa su kolokacije kao *stradanje*, *žrtva*, *vojaska*, *vojnik*, *rat*, *sukob*, *izbjeglica*, *terorist*, *terorizam* sasvim uobičajene. Posebice se to odnosi na bliskoistočne ili neke afričke zemlje, ali i određena hrvatska i bosanskohercegovačka naselja u kojima su se vodili oružani sukobi tijekom Domovinskoga rata. Pri probiru kolokacija nastojali smo u prvome redu biti politički neutralni i neuvredljivi, a trudili smo se pronaći i primjere koji nisu isključivo povezani s ratnim sukobima. Za druge je manje poznate, posebice afričke zemlje, ali i one općepoznate, a s obzirom na sastav mrežnoga korpusa *hrWaC-a*, u kojemu su u velikoj mjeri zastupljeni članci s novinskih portala, blogovi i forumi,¹²² tipična kolokacija strukture *ktetik + naziv sporta*, najčešće *ktetik + nogomet* te kolokacije strukture *ktetik + ime nogometnoga kluba*, npr. *atenski (nogometni klub) Olympiacos*, *atenski (nogometni klub) Panathinaikos*. U slučaju takvih kolokacija, a s obzirom na potvrde iz korpusa, dijelovi imena nogometnoga ili kojega drugog sportskog kluba donose se u zagradaama jer se u općoj uporabi taj dio imena najčešće izostavlja (*atenski Olympiacos*, *atenski Panathinaikos*). Katkad su sportske, odnosno nogometne kolokacije i jedine potvrde,

¹²² Više o sastavu mrežnoga korpusa *hrWaC-a* vidi u Blagus Bartolec i Matas Ivanković 2019: 34.

što posebice vrijedi za nama daleke, afričke zemlje. Istoga smo se načela držali kad je riječ o muzejima, galerijama, koncertnim dvoranama, dnevnim novinama i slično.

Kteticu su i kulturološki zanimljivi. Njihovom smo obradom zabilježili i važan dio etnološke, folklorne ili gastronomske tradicije kojega kraja, pa su česte potvrde naziva tradicijskih jela (*komiška pogača, samoborska kremšnita, rapska torta, viška pogača, zagrebački odrezak* i sl.), folklornih manifestacija i regionalnih običaja (*Samoborski fašnik, đurđevačka Picokijada, Križevački statuti* i sl.). U imenima tih manifestacija očituje se i mjesni govor. U obradi ktetika navode se i različite kulturne ustanove, spomenici te prenosi povijesno i civilizacijsko bogatstvo i raznolikost kulturnih i javnih institucija preko tipičnih kolokacija koje nas podsjećaju na određeni grad (*Berlinski zid, pariski Eiffelov toranj, pariski (muzej) Louvre, zagrebačka Arena, zagrebačka katedrala, londonski Hyde Park, londonski Tower Bridge* itd.). U kategoriji *U imenima*: zastupljeni su i različiti pravni ili drugi dokumenti koji u svojem imenu sadržavaju ktetik, i to na prvome mjestu, prema gradu ili događaju u/n na kojemu su bili usvojeni. To su različite deklaracije, ugovori, dogovori, konvencije, sporazumi, a ujedno smo i same događaje (konferencije, zasjedanja, skupštine) na kojima su oni usvajani uvrstili u istu kategoriju (*Bečki književni dogovor, Berlinska deklaracija, Barcelonska konvencija, Čikaška konvencija, Kjotski protokol* itd.).

2.5. Unutrašnje poveznice: sinonimija

Kad među kteticima postoji sinonimija, odnosno kad postoje dva ktetika istoga značenja kao, primjerice, u slučaju *kijevski* i *kijivski* (nastala zbog dvaju oblika zemljopisnoga imena *Kijev/Kijiv*), svaki se ktetik obrađuje u svojem rječničkom članku te se njihova značenja povezuju kao sinonimna, vidi 8. sliku. Definicije im nisu iste, nego su tvorbeno motivirane, pa se tako *kijivski* definira 'Kijivski je koji se odnosi na Kijiv i Kijivljane.', a *kijevski* 'Kijevski je koji se odnosi na Kijev i Kijevljane.', vidi 5. primjer.

5. primjer: Obrada ktetika *kijevski* i *kijivski*

kijevski prid. (G kijevskōg(a); ž. kijevskā, s. kijevskō)

Kijevski je koji se odnosi na Kijev i Kijevljane.

U Kijevskoj Rusiji u XI st. u upotrebi je bila kijevska grivna šestouglastog oblika i težine 140 – 160 grama.

U istoj skupini kijevski Dinamo dočekuje portugalski Porto, trenutačno vodeći na ljestivici s 9 bodova.

Što je kijevsko? aerodrom *razg.*, crkva, gradonačelnik, knez Vladimir Veliki, (nogometni klub) Arsenal, (nogometni klub) Dinamo, metropolit, olimpijski stadion, sveučilište, trg, ulica, vladar; kijevska grivna

Koordinacija: Kijevski i Moskovski patrijarhat, kijevski i moskovski (Dinamo), kijevski i zagrebački (Dinamo, okolica)

U imenima: Kijevska oblast, Kijevska Rusija *pov.*, Kijevska (Velika) Kneževina *pov.*, *Kijevski listići*, Kijevski patrijarhat

SINONIM: kijivski

- U hrvatskome standardnom jeziku normativno su istovrijedni pridjevi *kijevski* (prema egzonimu *Kijev*, koji je u hrvatski ušao iz ruskoga jezika) i *kijivski* (prema ukrajinskome izgovoru imena grada: *Kijiv*).

TVORBA: kijev-ski

Baza etnika i ktetika: <http://hrvatski.hr/etnici-i-ktetici/>

Hrvatski pravopis: <https://pravopis.hr/pravilo/pisanje-imena/47/>

kijivski prid. (G kijivskōg(a); ž. kijivskā, s. kijivskō)

Kijivski je koji se odnosi na Kijiv i Kijivljane.

Buduća kijivska kneginja Ana bila je sestra bizantskoga cara Bazilija II. (976. – 1025.) i cara Konstantina VIII. (976. – 1028.).

Katolici u cijeloj Ukrajini svakoga dana u 21 sat po kijivskom vremenu mole krunicu za mir.

Što je kijivsko? kneginja, vrijeme

U imenima: Kijivska Rusija *pov.*

SINONIM: kijevski

- U hrvatskome standardnom jeziku normativno su istovrijedni pridjevi *kijevski* (prema egzonimu *Kijev*, koji je u hrvatski ušao iz ruskoga jezika) i *kijivski* (prema ukrajinskome izgovoru imena grada: *Kijiv*).

TVORBA: kijiv-ski

Baza etnika i ktetika: <http://hrvatski.hr/etnici-i-ktetici/>

Hrvatski pravopis: <https://pravopis.hr/pravilo/pisanje-imena/47/>

Neki ktetici nastali od dvorječnih ojkonima u bazi etnika i ktetika zapisani su tako da se dio ktetika nalazi u zagradi, npr. (*donjo*)*miholjački*, (*slavonsko*)*brodski*, (*marija*)*bistrički*. U *Mrežniku* se navode kao dvije sinonimne natuknice (*donjomiholjački* i *miholjački*, *slavonskobrodski* i *brodski*, *marijabistrički* i *bistrički*) uz napomenu o razlikovnijemu ktetiku; npr. uz *marijabistrički* i *bistrički*, vidi 6. primjer.

6. primjer: Obrada ktetika *bistrički* i *marijabistrički*

bistrički prid. (G bistrickōg(a); ž. bistrickā, s. bistrickō)

1. Bistrički je koji se odnosi na Mariju Bistricu i Bistričane.

U bistričko svetište hodočastili su brojni hodočasnici iz mnogih dijelova Lijepe Naše.

Subotama i nedjeljama u vrijeme adventa na središnjem bistričkom trgu odvijaju se prodajne izložbe i radionice starih zanata, umjetničkih obrta, OPG-a i cvjećara, uz ponudu tradicionalnih jela i pića.

Što je bistričko? crkva, hodočašće, hodočasnik, hotel, kraj, nogometni klub, općina, suvenir, svetište, trg, ulica, umjetnica, vatrogasac, župa, župnik

U imenima: Bazilika Majke Božje Bistričke, Bistrička kalvarija, Laz Bistrički, Svetište Majke Božje Bistričke

◦Budući da se ktetik *bistrički* odnosi i na naselje Bistra, ktetik je *marijabistrički* razlikovniji od ktetika *bistrički*. Mjesni je muški etnik od Marija Bistrica *Bistričan*, a standardnojezični *Bistričanin*.

SINONIM: marijabistrički

2. Bistrički je koji se odnosi na Bistru i Bistričane.

TVORBA: bistrice-ski

Baza etnika i ktetika: <http://hrvatski.hr/etnici-i-ktetici/>

màrijabistrički prid. (G màrijabistričkōg(a); ž. màrijabistričkā, s. màrijabistričkō)

Marijabistrički je koji se odnosi na Mariju Bistricu i Bistričane.

Marijabistrička je crkva hrvatsko nacionalno svetište u koje hodočaste na tisuće vjernika iz cijele zemlje, koji će u tim pomalo naivno realističnim biblijskim uprizorenjima zasigurno prepoznati njihovu snažnu poruku.

Hrvatski Božić na marijabistričkim je freskama dobio prepoznatljivo obličje u narodnom običaju, fizionomijama i mnoštvu detalja koje vezujemo uz naš prostor.

Što je marijabistričko? crkva, hodočašće, hodočasnik, hotel, kraj, nogometni klub, općina, suvenir, svetište, trg, ulica, umjetnica, vatrogasac, župa, župnik

SINONIM: bistrički 1.

◦ Budući da se ktetik *bistrički* odnosi i na naselje Bistra, ktetik je *marijabistrički* razlikovniji od ktetika *bistrički* te se može upotrijebiti ako iz konteksta nije jasno na što se odnosi ktetik *bistrički*. Mjesni je muški etnik od Marija Bistrica *Bistričan*, a standardnojezični *Bistričanin*.

TVORBA: marija-bistrice-ski

Baza etnika i ktetika: <http://hrvatski.hr/etnici-i-ktetici/>

2.6. Normativna napomena

Normativnost u *Mrežniku* očituje se u mnogim elementima (naglasku natuknice, odabiru i naglasku oblika, odabiru primjera, uputnicama i gramatičkim ogradama) te u normativnim napomenama koje se donose i uz ktetike, a koje su, kao i uporabne napomene koje se uz ktetike donose, preuzete iz baze etnika i ktetika.

Pojedini rječnički članci sadržavaju i normativnu i uporabnu napomenu, primjerice, ktetici izvedeni od otočkih ojkonima i od imena istoimenih naselja imaju tipsku normativnu napomenu: „Kad se misli na otok, lokativ dolazi isključivo uz prijedlog *na*, a kad se misli na istoimeno naselje, isključivo uz prijedlog *u*.”, vidi 8. primjer.

2.7. Uporabna napomena

Uporabna se napomena katkad ne odnosi na ktetik, nego na etnik ili ojkonim, npr. pod *viški* uporabna je napomena: „Mjesni je ženski cakavski etnik Viška.”, vidi 7. primjer. Iako se ta napomena na odnosi na riječ koja je u natuknici (ktetik), smatrali smo korisnim korisnicima učiniti dostupnim i taj podatak, koji će se, u nadogradnji *Mrežnika*, koji će u jednoj fazi uključiti i opširniju onomastičku građu, preseliti pod odgovarajući etnik/ojkonim. Sve su normativne i uporabne napomene preuzete iz baze etnika i ktetika.

7. primjer: Obrada ktetika *viški* – primjer normativne i uporabne napomene

viški prid. (G viškōg(a); ž. viškā, s. viškō)

Viški je koji se odnosi na Vis i Višane.

Prošlogodišnjim istraživanjima morskih sisavaca u viškom akvatoriju identificirano je preko 280 različitih jedinki dobrih dupina.

Hvarski pjesnik Hanibal Lucić posjedovao je na Visu imanje i kuću, no danas je njegovu kuću na obali u viškoj uvali teško raspoznati.

Što je viško? akvatorij, arhipelag, dijalekt, hotel, kazalište, luka, podmorje, polje, poteštot pokr., restoran, ribar, riva, selo, škola, težak, turizam, uvala, vinar, vino, vinogradar, vlast, zračna luka; viška pogača

Koordinacija: Viška i Mrdujska regata, Viški i Hvarski kanal, viški i hvarski (luka, plemići, pogača), viški i komiški (gradonačelnici, luka, pogača, restorani, ribari, riva, učenici), viški i lastovski (arhipelag, područje, vinogorje); viška ili komiška pogača

U imenima: Viška regata, Viška kazališna družina, Viški kanal

- Kad se misli na otok, lokativ dolazi isključivo uz prijedlog *na*, a kad se misli na istoimeno naselje, isključivo uz prijedlog *u*.

- Mjesni je ženski cakavski etnik *Viška*.

TVORBA: vis-ski

Baza etnika i ktetika: <http://hrvatski.hr/etnici-i-ktetici/>

2.8. Tvorba

Uz natuknicu, definiciju, primjere i kolokacije u rječničkome članku nalazi se i podatak o tvorbi ktetika (njegova tvorbeni raščlamba) te podatak o tvorenica (najčešće je riječ o polusloženicama koje u *Mrežniku* u njegovoj prvoj fazi nisu obrađene, npr. uz ktetik *križevački* navedene su tvorenice *bjelovarsko-križevački* i *koprivničko-križevački*). Pri donošenju tvorbeni raščlambe neke su dvojbe riješene sustavno iako smo svjesni da je moguće uspostaviti i drukčiji tvorbeni model. Tako je, primjerice, ktetik koji se odnosi na mjesto čije ime ima dvije riječi i njegove stanovnike često tvorbeno raščlaniti na dva načina, npr. pridjev *crnogorski* kao *crn-o-gor-ski* (< *Crna Gora*) i *crnogor-ski* (< *Crnogorac*). Gdje god su postojale takve dvojbe, odlučili smo dosljedno provesti model *crn-o-gor-ski*, odnosno tvorbeno raščlaniti pridjev kao nastao složeno-sufiksacijskom tvorbom od imena mjesta, a ne od imena stanovnika. Za ktetike koji se odnose na države čija su imena nastala poimeničavanjem (preobrazbom) ženskoga roda jednine ktetika (*Hrvatska*, *Francuska* < *hrvatska*, *njemačka*, *francuska*) i njihove stanovnike također je teško jedan od tvorbenih modela proglasiti nesumnjivo točnim. Takvi se ktetici tvorbeno raščlanjuju kao da su tvoreni od etnika (*hrvat-ski*, *francuz-ski*).

2.9. Vanjske poveznice

Svaki rječnički članak u kojemu se obrađuje ktetik sadržava poveznicu na vanjski izvor, na bazu etnika i ktetika, a katkad i na *Kolokacijsku bazu hrvatskoga jezika*¹²³

¹²³ *Kolokacijska baza hrvatskoga jezika* izrađuje se na Odjelu za standardni jezik Instituta za hrvatski jezik (ihj.hr/kolokacije).

te na rad iz časopisa *Hrvatski jezik* ako mu je ktetik koji se obrađuje u rječničkomu članku tema.

3. Zaključak

Ovim radom, koji se temelji na obradi ktetika u *Hrvatskome mrežnom rječniku* – *Mrežniku*, pokazali smo da su ktetici jezična kategorija kojom je u *Mrežniku* predstavljena i jezična i izvanjezična stvarnost. Iako ne možemo, kao u slučaju etnika, govoriti o stereotipima¹²⁴ jer ipak u većini slučajeva kolokacije daju realnu sliku onoga što se na određeno naseljeno mjesto odnosi ili ono ima, zanimljivi su jer je njima prenesena sociolingvistička, etnološka, antropološka i kulturološka slika svijeta i vremena. Možemo zaključiti kako izvanjezična stvarnost i način njezina predstavljanja u mrežnim izvorima utječu na percepciju riječi koje ulaze u područje onomastičkih istraživanja, odnosno na čestoću određenih kolokacija u mrežnim izvorima, a time i na podatke koji se donose u rječnicima koji su korpusom vođeni ili na njemu utemeljeni. Kako je izvanjezična stvarnost dinamična i podložna promjeni, bit će zanimljivo vidjeti kako će se ona odražavati nakon određenoga razdoblja na jezičnu stvarnost i kako bi obrada istih ktetika izgledala nakon određenoga razdoblja. Takvi sačuvani presjeci mogli bi biti zanimljiva građa za kulturološka istraživanja. Stoga smatramo da obrada ktetika u sklopu *Hrvatskoga mrežnoga rječnika* nije završen proces, nego da je podložna promjeni i nadogradnji i dodavanjem novih, neobrađenih ktetika i u načinu njihove obrade.

Izvori i literatura

Etnici i ktetici. hrvatski.hr/etnici-i-ktetici (pristupljeno 20. lipnja 2021.).

Blagus Bartolec, Goranka; Matas Ivanković, Ivana. 2019. Korpus umom korisnika (na što treba pripaziti u korpusno utemeljenom istraživanju). *Jezik i um*. Ur. Matešić, Mihaela; Vlastelić, Anastazija. Srednja Europa. Zagreb. 31–42.

Hrvatski pravopis. pravopis.hr (pristupljeno 20. lipnja 2021.).

Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2018. *Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik. Upute za obrađivače. Radna inačica*. <http://ihjj.hr/mreznik/uploads/upute.pdf> (pristupljeno 20. lipnja 2021.).

Kolokacijska baza hrvatskoga jezika. ihjj.hr/kolokacije (pristupljeno 20. lipnja 2021.).

¹²⁴ Primjerice, prema podacima iz raspoloživih korpusa *hrWaC-a* i *Hrvatske jezične riznice* nije kao kolokacija u skicama riječi zabilježena čak ni poslovična bračka škrtost ili štedljivost uz ktetik *brački*. Ona je u skicama riječi potvrđena u kolokacijama etnika *Bračanin* te se prema podacima iz skica riječi pridjev *škrt* nalazi po čestoći na prvome mjestu među pridjevima koji se pojavljuju uz taj etnik.